

Τοιοιούτρόπως ἐξεπληρώθη τὸ προαίωμα τῆς Δύσεως ὄνειρον τοῦ νὰ κατακτήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ καθυποτάξῃ τοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ζωηρὰ προέκυψεν εἰς μέσον ἀμφισβήτησις μεταξύ τοῦ κόμητος Riant καὶ τοῦ γερμανοῦ Λουδοβίκου Streit περὶ τοῦ ἂν τὴν κατάλυσιν τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους παρήγαγεν ἡ πολιτικὴ τοῦ βασιλέως τῆς Γερμανίας Φιλίππου ἢ τοῦ γηραιοῦ τῆς Ἑνετίας δόγου Δανδόλου. Ὁ Riant ὑπερμαχεῖ ὑπὲρ τῆς πρώτης γνώμης, ὁ Streit ὑπὲρ τῆς δευτέρας. Ἡ συζήτησις αὕτη οὐδὲν ἄλλο μαρτυρεῖ εἰμὴ ὅτι οἱ Ἑσπέριοι δὲν ἐμελέτησαν τὴν ὅλην ἱστορίαν τῶν σχέσεων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἀλλὰ μόνον εἰδικὰ αὐτῆς μέρη. Ἐκ τῆς ὅλης ἱστορίας τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ συνάγεται προδήλως ὅτι ἡ κατάλυσις αὐτοῦ παρεσκευάσθη ἀπὸ αἰῶνος ὑπὸ τῆς Δύσεως. Εἶδομεν μετὰ πόσης ἐπιμονῆς οἱ πάπαι ἐπεδίωξαν τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Ρώμην ἀπὸ Σιμπλικίου καὶ Φήλικος Β', ἤτοι ἀπὸ τῶν ἐν τῇ 5 ἑκατονταετηρίδι γενομένων περὶ τοῦ ἐνωτικοῦ διενέξεων, μέχρι τοῦ Ἰννοκεντίου Γ'. Καὶ εἶδομεν ὡσαύτως, ἀφ' ἧς οἱ πάπαι κατόρθωσαν νὰ προσλάβωσι συμμάχους τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, ὅτι οἱ ἡγεμόνες καὶ λαοί, ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων, μετὰ προαγομένης δεσμεῖαι ἰσχυρογνωμοσύνης καὶ ὀργῆς συνέτρεξαν εἰς τὴν ὀλοσχερῆ ἀνατροπὴν τοῦ μεσαιωνικοῦ ἡμῶν κράτους. Ἡ τετάρτη σταυροφορία, ὅστισδήποτε καὶ ἂν παρεσκευάσεν, ὅστισδήποτε καὶ ἂν διεξήγαγεν αὐτήν, ὑπῆρξε τὸ ἀναπόδραστον συμπλήρωμα τῆς προαίωλου ἐκείνης πολιτικῆς. Ζήτημα πολὺ σπουδαιότερον καὶ πολὺ μᾶλλον προσῆκον τῇ σεμνῇ ἱστορίᾳ εἶναι ἂν τὸ καθ' ἡμᾶς ἐπράξαμεν τι τὸ ὁποῖον ἡδύνατο νὰ προκαλέσῃ τοσαῦτα πάθη καὶ τοσαύτην καταδρομὴν. Ὡς πρὸς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα διετελέσαμεν αἰετοτε σχεδὸν ἐπὶ 800 ἔτη ἀμυνόμενοι. Ἐσεβάσθημεν ἀδιαλείπτως σχεδὸν τὸν ἀρχιερέα τῆς Ρώμης καὶ οὐδέποτε ἀπεποιήθημεν τὸ πρωτεῖον αὐτοῦ. Ὅτι δὲν ἐδέχθημεν ποτὲ ἢ το ἡ κυριαρχικὴ αὐτοῦ ἐξουσία, ἡ ἀξίωσις ὅτι εἶναι ὁ ἐπὶ γῆς ἐπίτροπος τοῦ Σωτῆρος καὶ ὅτι δικαιούται ἐντεῦθεν νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θέλησιν αὐτοῦ εἰς ἀπάσας τὰς Ἐκκλησίας. Ἐδόθησαν περιστάσεις καθ' αἶς, ἔνεκα τῆς ἐσχάτης παραλυσίας εἰς ἣν περιέστη ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης, ἡδυνάμεθα εὐλογώτατα καὶ τὸ πρωτεῖον αὐτῆς νὰ ἀμφισβητήσωμεν. Δὲν το ἐπράξαμεν, διότι δὲν ἠθελήσαμεν ποτὲ νὰ γίνωμεν ἡμεῖς παραίτιοι σκανδάλου καὶ διαιρέσεως. Λίς μόνον καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, ἐν ᾧ ἀκαταπαύστως προσεβαλλόμεθα, ὑβριζόμεθα καὶ ἀφωριζόμεθα ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων τῆς Ρώμης, δις μόνον, πρῶτον ἐπὶ Φωτίου καὶ δεύτερον ἐπὶ Κηρουλαρίου, ἀπολέσαντες τὴν ὑπομονήν, ἀνταπέδομεν εἰς αὐτοὺς τὰ ἴσα, ἀλλ' ἀμέσως ἔπειτα παρελθούσης τῆς στιγμιαίας καὶ τῇ ἀληθείᾳ δεδικαιολογημένης ἐκείνης ἀγανακτήσεως ἐπανήλθομεν καὶ μετὰ τὸν Φώτιον καὶ μετὰ τὸν Κηρουλάριον εἰς φιλικὰς, εἰς ἀδελφικὰς, εἰς εὐλαβεῖς πρὸς τὸν ἀρχιερέα τῆς Ρώμης σχέσεις, μὴ ζητοῦντες ἄλλο εἰμὴ πῶς νὰ διασώσωμεν τὴν θρησκευτικὴν ἡμῶν ἀνεξαρτησίαν. Καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἔτι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰννοκεντίου τὴν αὐτὴν ἐβαδίσσαμεν ὁδόν(1).

Πρὸς δὲ τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης αἱ σχέσεις ἡμῶν ἀπέβησαν μᾶλλον περιπελεγμέναι. Δὲν ἠθελήσαμεν ποτὲ νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν δυτικὴν αὐτοκρατορίαν ὡς αὐτοκρατορίαν, καὶ κατὰ τοῦτο ἀναντιρρήτως ἡμάρτομεν, μὴ νοήσαντες ἐγκαίρως τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἐν Εὐρώπῃ παραχθέντος νέου κόσμου καὶ τὴν ἀνάγκην

(1) Ἐκκλησιαστικαὶ σχέσεις ἐπίσημοι μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ρώμης μετὰ τὴν ἐπὶ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου καὶ Λέοντος Θ' ἐπελθούσαν ρῆξιν δὲν ἐπανελήφθησαν μέχρι τῶν ἐπὶ Μιχαὴλ II' τοῦ Παλαιολόγου (περὶ τὰ τέλη τοῦ 13 αἰῶνος) καὶ τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου (περὶ τὰ μέσα τοῦ 15 αἰῶνος) γενομένων περὶ ἐνώσεως ἀποπειρῶν.